

Introducció. L'exposició 300 onzes de setembre. 1714-2014

El Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya ha restaurat la primera senyera estelada que es conserva, així com altres peces molt significatives, que formen part de l'exposició 300 onzes de setembre. 1714-2014, que es presenta al Museu d'Història de Catalunya. Les altres dues peces que es restauren són tretze cintes commemoratives del catalanisme i una escultura en guix de Rafael Casanova, reproducció de la cèlebre original de bronze de Rossend Nobas, que va esdevenir un referent.

La restauració de les peces s'ha basat en els criteris de mínima intervenció i màxim respecte per la seva integritat i especialment per les particularitats històriques de cadascuna.

Es tracta d'una exposició de gran format commemorativa del tres-cents aniversari de 1714, que revela les claus del procés històric que ha conduït a la consolidació de l'Onze de Setembre com a Diada Nacional de Catalunya.

La mostra planteja un recorregut de 300 anys que comença amb la introducció del visitant a l'escenari del setge de la Barcelona de l'onze de setembre de 1714. A partir d'aquí, s'inicia un itinerari, des de l'endemà de la desfeta, passant per les primeres mostres de resistència a l'opressió borbònica i de reivindicació del passat nacional. En aquest punt, l'exposició s'endinsa en el període de recuperació i reivindicació de la memòria de la Guerra de Successió i el despertar de la commemoració de la Diada nacional de Catalunya, amb les seves manifestacions polítiques, literàries, periodístiques i artístiques.

L'ESTELADA DE 1915

CLASSIFICACIÓ GENÈRICA: Material tèxtil
OBJECTE: Bandera
MATERIAL / TÈCNICA: Llana i cotó
TÍTOL / TEMA: Primera senyera estelada
DATA / ÈPOCA: Segle XX
DIMENSIONS: 172 x 80 cm
PROCEDÈNCIA: Propietat particular
LOCALITZACIÓ: Actualment Museu d'Història de Catalunya, MHC
NÚM. DE REGISTRE DEL CRBMC: 12142
COORDINACIÓ: M. Teresa Toneu
RESTAURACIÓ: Montserrat Xirau i Beatriz Urbano
ANY/S DE LA RESTAURACIÓ: 2014

Història

Segons la documentació del doctor i diputat Joan Solé i Pla (1874-1950), investigada i publicada per Joan Esculies, aquesta bandera hauria onejat a Barcelona el dia 11 de setembre de 1915 i fóra entregada per la Unió Catalanista a un grup de voluntaris catalans procedents d'un dels fronts de la Primera Guerra Mundial. Posteriorment, hauria viatjat al front amb aquests voluntaris. Un cop finalitzada la guerra s'hauria lliurat al Dr. Solé i Pla per a la seva custòdia, que l'amagà al doble fons d'un armari de casa seva. Acabà desada a les golfes de la mateixa casa, on avui viu la seva néta, i on fins ara s'ha conservat. Avui és considerada la primera estelada o la primera estelada que es conserva, amb un alt valor històric i simbòlic.

Aquesta peça correspon a la representació de la senyera estelada, emblema de l'independentisme català, segons el disseny que s'atribueix a Vicenç Albert Ballester. La senyera (bandera de Catalunya) és un drap rectangular groc amb quatre faixes vermelles i el triangle blau a l'esquerre, en el primer terç —símbol del cel o de la humanitat—, amb l'estel de cinc puntes blanc —símbol de llibertat— en el centre del triangle.

Estat de conservació

La primera estelada que s'ha conservat fins avui, és una bandera fragmentada i incompleta, ja que tan sols es conserva una tercera part de les dimensions totals originals: manquen dues terceres parts de la senyera, part d'un vèrtex del triangle i el triangle estelat d'una de les cares. Si la bandera tenia les proporcions habituals de 2:3 —dos d'alçada per tres de llargada—, la llargària total deuria haver estat al voltant dels 270 cm.

La peça està confeccionada amb costura feta a màquina, amb teixit de llana i cotó, i té la particularitat que la peça del triangle estelat va fixada a la senyera mitjançant clecs (botons per pressió), el que converteix aquest triangle en una peça de treure i posar. És possible que aquest tipus de muntatge reversible es correspongui amb la idea que el triangle estelat és només el símbol de lluita per la independència, que hauria de retirar-se un cop aconseguida, i restar la senyera com a bandera de Catalunya.

Malgrat l'estabilitat general i la cohesió estructural dels teixits que la componen, s'observaven algunes degradacions a nivell de conservació: dipòsits superficials de brutícia; alteracions cromàtiques dels teixits per decoloració o vessament de líquids; ressecament i pèrdua d'elasticitat de les fibres, que disminueix la cohesió i resistència dels teixits i afavoreix estrips i pèrdues, i deformació dels teixits en forma de p.

Procés restauració. Aplicació vapor fred per reduir plecs

Procés de conservació–restauració

Els treballs de conservació i restauració s'han basat en el criteri de la mínima intervenció i el màxim respecte per la integritat i la història de l'obra, amb la finalitat d'aconseguir la màxima estabilitat. Per això, s'han fet les mínimes intervencions necessàries per frenar l'avenç de les degradacions, però en equilibri amb la conservació de les marques físiques de la seva trajectòria, tenint en compte que ja no és una peça d'ús.

En primer lloc, s'han analitzat les fibres. La part de les quatre barres és de llana i la part del triangle amb l'estel, de cotó. Pel que fa al lligament, és de tipus tafetà. S'han fet processos de neteja mecànica en sec per eliminar els dipòsits de brutícia (aspiració amb succió controlada i eliminació de concrecions).

Posteriorment, s'ha humidificat el teixit amb vapor d'aigua fred, per relaxar les fibres i minimitzar el risc d'esquinçament que suposen els plecs, però sense aplanar ni alinear el teixit, per no esborrar aquestes marques.

Per últim, s'han fet els diversos tipus de consolidació necessaris per frenar l'avenç de les pèrdues de teixit: s'ha fet un sobrefilat amb fístó en tots els perímetres esquinçats i s'ha consolidat a l'agulla, amb la disposició d'un suport parcial pel revers (teixit d'alta transparència de seda), només en aquelles pèrdues i estrips que ho requerien per garantir la seva estabilitat. Per altra banda, s'ha confeccionat un suport pla, rígid i lleuger, que en permet l'exhibició en òptimes condicions de conservació i en pla horitzontal inclinat.

Per subjectar la peça al suport s'ha escollit l'opció més reversible: la disposició en el suport d'una línia de clecs nous que permet subjectar la peça gràcies als clecs, corresponents al triangle estelat perdut, que es conserven en el revers de la senyera.

Imatge de la senyera abans de la restauració. Foto amb llum rasant

Un cop restaurada, muntatge de la senyera al suport d'exposició

CINTES DE CORONA D'EXILI COMMEMORATIVES DE L'11 DE SETEMBRE

CLASSIFICACIÓ GENÈRICA: Material tèxtil
OBJECTE: Cintes de corona
MATERIAL / TÈCNICA:
TÍTOL / TEMA: Cintes de corona d'exili commemoratives de l'11 de setembre
DATA / ÈPOCA: Segle XX
DIMENSIONS: diverses mides
PROCEDÈNCIA:
LOCALITZACIÓ: Museu d'Història de Catalunya, MHC
NÚM. DE REGISTRE DEL CRBMC: 12152
COORDINACIÓ: M. Teresa Toneu
RESTAURACIÓ: Montserrat Xirau i Beatriz Urbano
ANY/S DE LA RESTAURACIÓ: 2014

Història i estat de conservació

Es tracta de tretze cintes o bandes commemoratives del catalanisme, possiblement ofrenes de catalans exiliats durant el franquisme, a diferents països de Centre i Sud-amèrica. Tenen inscripcions que fan referència en molts casos a Rafael Casanova, i missatges de llibertat i de lluita que fan referència als països d'exili.

Les peces són de tipologia diversa. En general, estan formades per una única peça teixida, són pintades a mà i formen la senyera o la bandera pròpia del país d'exili, excepte una que està formada per cintes de setí unides per costures, que forma les franges blanques i blaves de la bandera de Cuba. Les cintes es troben en diferents estats de conservació, segons les característiques pròpies de cada peça.

Procés de conservació–restauració

La intervenció s'ha plantejat tenint en compte les característiques i patologies pròpies de cadascuna de les peces, sempre des dels criteris de mínima intervenció i màxim respecte per la seva integritat. L'objectiu dels processos de conservació i restauració que s'hi han fet és la millora de l'estabilitat i la llegibilitat de la peça.

Pel que fa a les diferents degradacions que presentaven, hi havia brutícia superficial i ressecament, i també pèrdua d'elasticitat de les fibres, cosa que disminuïa la cohesió i resistència dels teixits i afavoria la formació d'estrips, pèrdues i deformacions en forma de plecs, aquests últims provocats principalment pel seu ús i emmagatzematge. Algunes de les cintes també havien perdut cohesió en la zona de la pintura de les inscripcions.

La restauració ha començat, en primer lloc, per la fixació de les inscripcions que presentaven problemes de cohesió i d'adhesió amb el teixit de suport.

De manera generalitzada, s'ha fet una neteja superficial, amb aspiració controlada, per eliminar la brutícia superficial. S'han relaxat les fibres dels teixits amb aplicació d'humitat, amb vapor fred, per tal donar-los elasticitat i minimitzar el risc d'esquinçament dels plecs. Per altra banda, s'han fixat amb agulla els fils solts dels perímetres per estabilitzar-los.

La cinta amb la inscripció "CATHALONIA BLOK NACIONALISTA DE GUANTÀNAMO" ha requerit un tractament diferent, per la poca estabilitat del teixit i per les pèrdues que afectaven les cintes blanques que la componen. En aquest cas, s'ha dut a terme la seva consolidació a través de l'encapsulament total de la peça, amb un teixit d'alta transparència, i la fixació de punts amb agulla.

Detall d'una de les cintes on s'observa el mal estat de conservació

Imatge de les cintes després de la intervenció